

A RÉSZVÉTELI KÖLTSÉGVETÉS TÉRBELISÉGE BUDAPESTEN – LEHETŐSÉGEK ÉS KORLÁTOK I. RÉSZ

RIGÓCZKI GERGELY – KRISKA OLIVÉR

THE SPATIALITY OF PARTICIPATORY BUDGETING IN BUDAPEST
– OPPORTUNITIES AND LIMITATIONS PART I

Abstract

In recent decades, participatory budgeting (PB) has emerged as one of the most significant democratic innovations, aiming to enhance civic engagement and ensure a fairer distribution of urban resources. This study—as the first part of a two-part analysis—examines the institutional framework, thematic characteristics, and implementation challenges of the participatory budgeting programme in Budapest between 2020 and 2025, within the critical theoretical framework of spatial justice.

The research methodology relies on the quantitative analysis of 2,595 citizen proposals recorded on the official platform (otlet.budapest.hu). The theoretical introduction clarifies the three dimensions of spatial justice—distributive, procedural, and recognitive—which are essential for understanding the environmental and social inequalities of post-socialist urban development. The findings indicate a prominent demand among Budapest residents for sustainability and green space development: more than one-third of the proposals fall into the “Green Budapest” category, reflecting strong social pressure for climate adaptation and a liveable urban environment. Furthermore, the high proportion of “Local Ideas” confirms a strong attachment to the immediate living environment and the importance of local identity.

However, the analysis highlights severe procedural limitations and institutional bottlenecks. Data reveals that only 0.4% of the submitted proposals reached the full implementation phase during the examined period. This significant “implementation deficit” can be attributed to strict professional screening, bureaucratic hurdles, and the slow pace of execution, which risks undermining the programme’s legitimacy and public trust in the long term. While this paper discusses the institutional, theoretical, and thematic frameworks of the programme, the detailed analysis of the specific spatial patterns of proposals, district-level inequalities, and the social determinants of participation will be presented in the second part of this study.

Keywords: participatory budgeting, spatial justice, Budapest, urban governance, democratic innovation

Bevezetés

Az elmúlt évtizedekben a demokratikus kormányzás egyik legfontosabb innovációja a részvételi költségvetés elterjedése volt, amely lehetőséget biztosít a helyi lakosok számára, hogy közvetlenül befolyásolják a települési források felhasználását. A részvételi költségvetés elsőként Brazíliában (Porto Alegre) vált a demokratikus megújulás szimbólumává, ahol a helyi lakosok intézményesített formában dönthettek közösségi források sorsáról (WAMPLER, B. – AVRITZER, L. 2004). Azóta világszerte elterjedt, és különösen Európában vált a városi kormányzás egyik meghatározó részvételi eszközévé (SINTOMER, Y. et al. 2008). A részvételi költségvetések hozzájárulhatnak a társadalmi kohézió erősítéséhez, az állampolgári elköteleződés növeléséhez, valamint ahhoz, hogy a közpolitikák jobban illeszkedjenek a helyi közösségek igényeihez.

A módszer elméleti és gyakorlati relevanciáját különösen az adja, hogy képes lehet a társadalmi és térbeli egyenlőtlenségek enyhítésére. A városi terekben gyakran élesen kirajzolódnak a gazdasági, társadalmi és környezeti különbségek, amelyek meghatá-

rozzák a lakosok mindennapi életminőségét és lehetőségeit. Ebből adódóan a részvételi költségvetések nem pusztán pénzügyi eszközök, hanem olyan demokratikus innovációk, amelyek a térbeli igazságosság előmozdítását is szolgálhatják.

A kérdés különösen aktuális a közép- és kelet-európai városokban, ahol a posztsozialista átalakulások nyomán újra és újra felmerül a társadalmi egyenlőtlenségek térbeli vetülete. A közösségi forrásfelhasználásra épülő döntéshozatal segíthet abban, hogy a hátrányos helyzetű társadalmi csoportok hangja is hallhatóvá váljon, és a városrészek közötti különbségek mérséklődjenek.

Jelen tanulmány célja, hogy feltárja, miként jelenik meg a térbeliség a budapesti részvételi költségvetési programokban, és milyen tényezők alakítják a beérkező ötletek társadalmi és területi mintázatait. A kutatás során különösen arra keresünk választ, hogy a részvételi folyamatok mennyiben járulnak hozzá a térbeli igazságosság megvalósulásához, illetve milyen kihívások és korlátok figyelhetők meg a gyakorlatban.

A közösségi költségvetések története és elméleti kontextusa

A közösségi vagy részvételi költségvetés (participatory budgeting, PB) a demokratikus innovációk egyik legismertebb formája, amely az állampolgárok közvetlen bevonását teszi lehetővé a helyi költségvetések elosztásába (SMITH, G. 2009; FUNG, A. 2006). Az első ilyen programot 1989-ben tartották Brazíliában, Porto Alegre városában, nem sokkal azután, hogy az ország túljutott a 21 éves katonai diktatúrán (McNULTY, S. et al. 2022). A diktatúra időszakában a közpénzek nagy része a felsőbb társadalmi rétegek érdekeit szolgálta, miközben a szegényebb lakosság kiszorult a döntéshozatalból, és a korrupció mélyen beágyazódott az állami intézményekbe (SINTOMER, Y. et al. 2008).

A Porto Alegre-i modell a Munkáspárt kezdeményezésére jött létre, amely kifejezetten a társadalmi igazságosság erősítését és a marginalizált csoportok bevonását tűzte ki célul (SMITH, G. 2009). A program alapvető céljai között szerepelt a társadalmi egyenlőtlenségek mérséklése, a közösségi kontroll növelése és a demokratikus kultúra újjáépítése (CABANNES, Y. 2004; WAMPLER, B. 2000). A részvételi költségvetés háromszintű döntéshozatali struktúrája – a népi gyűlés, a regionális fórum és a városi tanács – lehetővé tette, hogy az állampolgárok közvetlenül formálják a városi fejlesztéseket (SMITH, G. 2009). A program sikerét jól mutatja, hogy a részvétel néhány ezer főről több tízezerre nőtt, és a kétezres évek elejére már több mint száz brazil önkormányzat és öt állam alkalmazta (WAMPLER, B. 2000). A modell gyorsan elterjedt Latin-Amerika más országaiban, majd Észak-Amerikában és Európában is (SGUEO, G. 2016).

Európában a részvételi költségvetés a neoliberalis városi kormányzás térnyerése közepette jelent meg, válaszul az 1980-as években dominánssá váló piaci alapú fejlesztéspolitikák társadalmi következményeire (FÖLDI, Zs. 2009; BARTA, Gy. 2009; PURCELL, M. 2006). Az első európai példák közé tartozik a manchesteri program (2006), amelyet egyházi közösségek kezdeményeztek a szegényebb rétegek bevonására, illetve Bologna (2017), ahol a hangsúly a fiatalok részvételén és a közösségi terek fejlesztésén volt (CSOBÁNCZI M. – KÖVÉR B. 2020). A részvételi költségvetések a 2010-es évekre globális jelenséggé váltak, és a „just city” (FAINSTEIN, S. S. 2010) eszméjének gyakorlati eszközeként is értelmezhetők, mivel céljuk a részvétel és a térbeli igazságosság egyidejű erősítése (SOJA, E. 2010; PERRIN, T. 2022).

Magyarországon a 2000-es évektől kezdve indult meg a lakossági bevonás a városfejlesztési folyamatokba (TUZA B. – KOVÁCS Z. 2024), legtöbb esetben a zöld civil mozgalmak és aktivisták kezdeményezésére (OROSS, D. 2023). A közép-kelet-európai térségben

ugyanakkor a részvételi mechanizmusok – bár formálisan megjelentek a helyi kormányzásban – továbbra is korlátozottan érvényesülnek. Az utóbbi évek elemzései szerint az állampolgári részvételtől és deliberációról, vagyis állampolgári tanácskozásról szóló tudományos diskurzus is alulreprezentált a térségben, különösen az olyan uniós programokhoz kapcsolódóan, mint az Európai Zöld Megállapodás (NAGY, GY. et al. 2025).

Az első hazai PB-program 2016-ban indult Kispesten, majd több budapesti kerület (XXII, III., II., VI., VII., VIII., X. kerület) és vidéki város (Gyöngyös, Szentendre, Miskolc) is csatlakozott. A fővárosi szintű program 2020-ban indult el, és azóta minden évben megvalósul (KLOTZ, P. 2022). A Transparency International Magyarország szakmai támogatásával ezek a programok a helyi demokrácia erősítését, a politikai döntések legitimitásának növelését és a közbizalom építését szolgálják (ZEISLER J. 2022).

Kutatások ugyanakkor arra utalnak, hogy a részvételi költségvetések Magyarországon egyelőre főként a politikai és adminisztratív elit által elérhető rétegekhez jutnak el, míg a marginalizált csoportok részvétele alacsony marad (OROSS, D. 2023). Ez a probléma összhangban áll a nemzetközi tapasztalatokkal, melyek szerint a PB gyakran reprodukálja, nem pedig felszámolja a meglévő társadalmi különbségeket (BAIOCCHI, G. – GANUZA, E. 2017; SINTOMER, Y. et al., 2012).

A térbeli igazságosság elmélete

Az emberek és a környezetük kapcsolata folyamatosan változik, ez a változás igazságtalanságokat idéz elő a térben. Az igazságtalanságnak vizsgálhatjuk térbeliségét, és nagyságát, mivel mindkét aspektusa eltérően jelenik meg (KURTZ, H. E. 2003).

A különböző egzisztenciával rendelkező rétegek elhelyezkedése a településeken belül gyakran térben is eltérő mintázatot mutat. A közösségi költségvetések (PB, participatory budgeting) elemzésekor megkerülhetetlen a térbeli igazságosság elméleti kerete, hiszen a részvételi folyamatok egyik deklarált célja az esélyegyenlőtlenség mérséklése és a források méltányosabb allokációja. A hazai szakirodalomban számos kutató világít rá a térbeli és társadalmi igazságosság elválaszthatatlanságára. (PÁL, V. – BOROS L. 2010, MÓRICZ Á. 2012, MÁLOVICS GY. et al. 2014, KELLER J. – VIRÁG T. 2021, NAGY GY. 2021, TAGAI G. 2021). Nagy kutatása rámutat arra, hogy a hátrányos helyzetű csoportok jobban ki vannak téve a térbeli igazságtalanságnak, és sokkal inkább kiszolgáltatottak a környezetüknek. Minél tovább áll fenn az igazságtalanság, annak következményei és az igazságtalanságot szenvedők negatív érzései is annál később múlnak el (NAGY GY. 2021). Kérdés, hogy a közösségi költségvetések mennyire tudják elérni alapvető céljukat, vagyis a térbeli igazságosságot, az egyenlőtlenség csökkentését, és a leszakadó vagy marginális társadalmi csoportok érdekeinek jobb érvényesíthetőségét (WAMPLER, B. 2000).

Bár a szakirodalom különbséget tesz a térbeli és a környezeti igazságosság között, a két fogalom szorosan összefonódik: közös metszetük az élhető, minőségi életterhez való jog biztosítása. BENEDEK J. (2019) értelmezésében a fenntartható fejlődés és a környezeti igazságosság a térbeli igazságosság egyik specifikus esetének tekinthető, amely alapvetően a jó minőségű környezethez való jogot foglalja magában. Ezt erősíti meg NAGY GY. (2021) is, aki szerint a környezeti igazságosság az egészséges, élhető környezetben való élet alapvető jogát és annak generációkon átívelő megőrzését jelenti. A tágabb értelemben vett térbeli igazságosság fogalma ugyanakkor nem új keletű: HARVEY (1973) már a város és társadalmi igazságosság kapcsolatát vizsgálva hangsúlyozta, hogy a tőkefelhalmozás és a kapitalista tértermelés szükségszerűen egyenlőtlenségeket szül. LEFEBVRE (1991) relációs térfelfogása pedig rávilágít arra, hogy a tér maga is társadalmi termék, így

az igazságosság vizsgálata nem választható el a társadalmi viszonyoktól. SOJA (2010) e gondolatmenetet folytatva a „spatial justice” fogalmát helyezte a kortárs városkutatás középpontjába, míg FAINSTEIN (2010) a „Just City” koncepciójában a méltányosság és a részvétel normatív keretét adja.

A térbeli igazságosság fogalma a társadalomtudományokban egy átfogó, kritikai keretrendszerként („ernyőként”) értelmezhető, amely nem kényszeríti a kutatót az egyes elméletek közötti kizárólagos választásra, hanem integrálja azokat. E megközelítés szerint a térbeli igazságtalanságok feltárása három, egymást kiegészítő és a térben egyidejűleg érvényesülő dimenzió mentén lehetséges: ezek a disztributív, a procedurális és a rekognitív igazságosság.

A disztributív (elosztási) igazságosság a javak és a társadalmi-gazdasági előnyök térbeli elosztására fókuszál (NEWMAN, K. 2009). Míg a liberális hagyomány a méltányosság elveit keresi az elosztásban (RAWLS, J. 1997), addig a kritikai geográfia rámutat, hogy a tőkefelhalmozás és a kapitalista piacgazdaság logikája szükségszerűen egyenlőtlen térbeli fejlődést eredményez (HARVEY, D. 1973; SOJA, E. 2010). A procedurális (eljárási) igazságosság a döntéshozatal folyamatát és a hatalmi viszonyokat vizsgálja, azt kutatva, hogy a lakosság milyen mértékben képes befolyásolni a saját környezetét alakító döntéseket. Ezt egészíti ki a rekognitív (elismerési) igazságosság, amely a társadalmi csoportok elismerésének hiányára és a kulturális dominanciából fakadó elnyomásra világít rá, hangsúlyozva, hogy az igazságtalanságokat az eltérő csoportok különbözően élik meg (YOUNG, I. M. 1990).

E három dimenzió egységes kezelése teszi lehetővé a tér és a környezet kapcsolatának mélyebb megértését. A települési tér ugyanis az a közvetlen környezet, amelyet a közösség alakítani szeretne, ám a rendszer alapvető egyenlőtlenségei miatt nem minden szereplő rendelkezik ehhez azonos befolyással, kompetenciával vagy hozzáféréssel (BENEDEK J. 2019). A kritikai megközelítés tehát ezen dimenziók együttes érvényesítésével képes feltárni a rendszerszintű igazságtalanságokat.

A rekognitív igazságosság – a posztstrukturalista elméletre támaszkodva – arra hívja fel a figyelmet, hogy a különböző társadalmi csoportok eltérően élik meg az igazságtalanságot. TIMÁR J. és szerzőtársai (2021) rámutatnak, hogy az elnyomás nem csupán gazdasági kizsákmányolásból fakad, hanem olyan tényezők is előidézik, mint az erőszak, a hatalomnélküliség vagy a kulturális imperializmus. Az igazságos rendszer feltétele tehát, hogy a különböző társadalmi rétegek képessé váljanak érdekeik érvényesítésére, erősek és függetlenek legyenek. Ez a megközelítés szorosan összefügg a relacionális térfelfogással, amely szakít a tér passzív, „tartályként” való értelmezésével. A relacionális szemlélet szerint a társadalmi viszonyok a téren keresztül termelődnek újra, így a térbeli elrendeződések és az azokat kiváltó folyamatok elválaszthatatlanok egymástól. Ez az integrált szemlélet nem osztja ketté mesterségesen az igazságosságot elosztási és eljárási kérdésekre, hanem egységben kezeli azokat (TIMÁR J. et al. 2021).

A kortárs kutatásokban emiatt szemléletváltás figyelhető meg: a figyelem az elvont igazságosság-fogalomról a konkrét igazságtalanságok vizsgálatára helyeződött át, a gondolkodás probléma-központúvá vált (DIKEC, M. 2001, NAGY Gy. 2021). Bár az amerikai és európai megközelítések eltérőek lehetnek, abban konszenzus van, hogy a rendszer bizonyos csoportokat felemel, míg másokat rendszerszintűen hátráltat. A kutatások fókuszában pedig már nemcsak a városi terek állnak, hanem egyre hangsúlyosabb az európai uniós léptékű vizsgálat is (TIMÁR J. et al. 2021).

A térbeli igazságosság koncepciójának egyik legfontosabb gyakorlati vetülete a környezeti igazságosság, amelynek érvényesülését azonban számos, egymással komplex módon összefüggő tényező – természeti, gazdasági, politikai és térbeli okok – akadályozza. A helyzet rendezését tovább nehezíti a percepciók különbözősége: a társadalmi szereplők

gyakran eltérően ítélik meg az igazságtalanság mértékét és saját pozíciójukat, ami nemcsak a hétköznapi konfliktusokban, hanem a politikai döntésekben és a törvényhozásban is tetten érhető (NAGY Gy. 2021). Ezek a döntéshozatali és politikai nehézségek szoros összefüggésben állnak a tágabb gazdaságpolitikai környezettel. A térbeli és környezeti konfliktusok feloldását ugyanis rendszerszinten gátolja, hogy a domináns neoliberais városfejlesztési diskurzus depolitizáló hatású. Mivel ez a megközelítés a piaci mechanizmusokat helyezi előtérbe, hajlamos elfedni a problémák társadalmi gyökereit, így nem képes érdemi választ adni a térbeli egyenlőtlenségek és igazságtalanságok kérdéseire (HADJIMICHALIS, C. 2011).

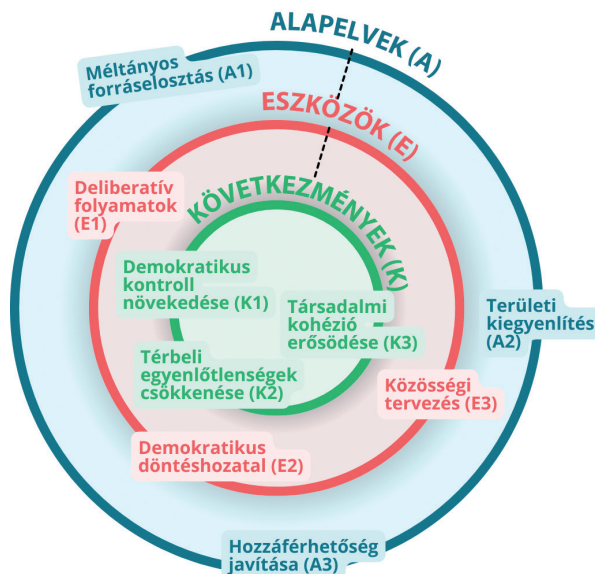
Azok a települések, amelyeknek nincsenek saját erőforrásai nagy mértékben ki vannak szolgáltatva a centrumnak, és kevesebb a mozgásterük. Ezen települések nem képesek autonóm módon részt venni a fejlesztési programokban (PÁLNÉ KOVÁCS I. 2021). Ha az állam nem köteleződik el a területi igazságosság fejlesztése mellett, akkor az igazságosságot elősegítő fejlesztési kísérletek nem lesznek sikeresek (KELLER J. – VIRÁG T. 2021). A problémát tovább árnyalja, hogy a fejlesztési programokra befolyást gyakorolnak a nemzeti kormányok, ami a programok korrupciónak való kiszolgáltatottságával jár, vagy éppen ezt kiküszöbölendő túlzott bürokrácia figyelhető meg (BROOKS, E. – KOVÁCS K. 2021).

A környezeti igazságosság a fenntarthatóság kulcsa lehet, feltéve, hogy a társadalom széles körben elfogadja az igazságosságra való törekvés normáit (NAGY Gy. 2021). A hazai kutatásokban e téren úttörőnek számító MÁLOVICS Gy. és szerzőtársai (2014) rámutattak, hogy a környezeti igazságtalanság Magyarországon szorosan összefonódik a társadalmi kirekesztéssel, különösen a roma népesség szegregációjával és az energiaszegénységgel. A térbeli igazságosság elérését tovább nehezíti, hogy a környezeti szempontból veszélyeztetett területeken a lakosság bevonása a döntésekbe nem elégséges. E procedurális nehézségek áthidalására és a részvételi hajlandóság növelésére kínálhat megoldást a településfejlesztésben alkalmazott gamifikáció (játékosítás) eszköztára, amely képes a közösségi tervezést vonzóbbá és motiválóbbá tenni, különösen a fiatalabb generációk számára (TÓBIÁS K. 2023).

Az egyre mélyülő környezeti igazságtalanság oka, hogy a sérülékeny csoportok helyzete fokozatosan romlik, ami az ország számos területén etnikai színezetet is kap (NAGY Gy. 2021). Mivel az alapszolgáltatásokat nyújtó intézmények önmagukban nem képesek ellensúlyozni a növekvő térbeli és társadalmi különbségeket, a felzárkóztatás érdekében elengedhetetlen a hátrányos helyzetű csoportokat célzó speciális, támogató intézmények megerősítése.

Az igazságtalanságok oka tehát főként a társadalmi, gazdasági viszonyok, az intézményrendszer hiánya és a hátrányos megkülönböztetés (KOVÁI C. – SZŐKE A. 2021). Egy település vezetőinek a lakosokkal és érdekcsoportokkal közösen kell megvalósítania az igazságosságot, de külső forrás híján egy néptelendő település saját erőforrásaiból nem tudja ezt tartósan megvalósítani (NÉMETH S. – FRITSCH, M. 2021), emellett az állami fejlesztéspolitikával foglalkozó intézmények eltérő mennyiségű szabadságot hagynak helyi szinten a szegregációs problémák megoldására. A térbeli igazságosság hiánya gyakran egészségügyi, és megélhetési problémákkal jár (UZZOLI A. et al. 2019).

Fontos azonban megjegyezni, hogy a térbeli igazságosság komplex probléma, melyet a közösségi költségvetés önmagában nem feltétlenül tud megoldani (1. ábra). A kutatás koncepcionális keretét összefoglaló ábra a térbeli igazságosság elméletét a gyakorlati megvalósítás szintjére helyezi. A korábban tárgyalt elméleti dimenziók itt konkrét alapelekként (A) jelennek meg: a disztributív igazságosság követelménye a méltányos forráselosztás (A1) és a területi kiegyenlítés (A2) elvében ölt testet (Harvey nyomán), míg a procedurális és rekognitív szempontok a hozzáférhetőség (A3) garanciáját követelik meg.

I. ábra A közösségi költségvetések és a térbeli igazságosság kapcsolata

Forrás: Szakirodalom alapján, Saját szerkesztés 2025

Figure 1 The relationship between participatory budgeting and spatial justice

Source: Based on literature, own editing, 2025

- (A) PRINCIPLES, (A1) Equitable resource allocation, (A2) Territorial equalization, (A3) Improving accessibility,
 (E) TOOLS, (E1) Deliberative processes, (E2) Democratic decision-making,
 (E3) Participatory planning, (K) OUTCOMES, (K1) Increased democratic control, (K2) Reduction of spatial inequalities,
 (K3) Strengthening social cohesion

Ezen elvek érvényesítése a részvételi költségvetés specifikus eszközein (E) keresztül valósul meg. A deliberatív folyamatok (E1) és a közösségi tervezés (E3) biztosítják, hogy a lakosság ne csak passzív haszonélvezője, hanem aktív alakítója legyen a térnek, a demokratikus döntéshozatal (E2) – például a szavazás kiterjesztése – pedig a procedurális igazságosság gyakorlati garanciája.

Amennyiben ezek az eszközök hatékonyan működnek, a folyamat várt következményei (K) közvetlenül visszahatnak a kiinduló problémákra: a demokratikus kontroll növekedése (K1) és a társadalmi kohézió erősödése (K3) a rekognitív hiányosságokat orvosolja, végső soron pedig a program hozzájárul a térbeli egyenlőtlenségek csökkenéséhez (K2), ami a disztributív igazságosság legfőbb mérőfoka.

A fejezetben említett megközelítések rámutatnak, hogy a térbeli egyenlőtlenségeknek mélyebb, rendszerszintű okai is lehetnek, mint például a kapitalista gazdasági berendezkedés vagy a politikai döntéshozatal mechanizmusai. Ez a három kritikai irányzat egyaránt értékes, és inkább együttesen kell rájuk tekinteni, mintsem ellentétteként.

A térbeli igazságosság és a közösségi költségvetések kapcsolata komplex és többrétű, amely mind elméleti, mind gyakorlati szinten megragadható. A gyakorlati megvalósulás során a közösségi költségvetés több módon is szolgálhatja a térbeli igazságosság elérését. Egyrészt a források területi elosztásában, hiszen számos városban a költségvetési keretet előre felosztják városrészek között, biztosítva a kiegyenlített fejlesztést. Másrészt a deliberatív folyamatban, (melyek célja, hogy a lakosság nem csak a választásokon szavazatával vegyen részt a döntéshozatalban, hanem közvetlenebb módokon is), külön erőfeszítéseket tesznek a perifériára szorult lakosok megszólítására. A közösségi költségvetés tehát egy

hasznos eszköz lehet a térbeli igazságosság előmozdításában, de nem szabad csodaszereként tekinteni rá. Ahhoz, hogy valódi változást érjünk el, a közösségi költségvetés mellett szükség van más intézkedésekre is.

Célkitűzés és a kutatás kérdései

A tanulmány fő célja annak vizsgálata, hogy a budapesti közösségi költségvetési program miként tükrözi a lakossági részvétel térbeli és társadalmi sajátosságait. Ennek keretében arra törekszünk, hogy feltárjuk a közösségi költségvetés felhívására beérkező javaslatok területi mintázatait, tematikus súlypontjait, valamint azokat a tényezőket, amelyek befolyásolják a részvételi aktivitás intenzitását a főváros különböző részein.

A kutatás további célja közé tartozott, hogy értékelje, mennyiben képes a program hozzájárulni a térbeli igazságosság előmozdításához, hogyan jelennek meg a társadalmi egyenlőtlenségek a részvétel formájában és milyen lehetőségek rejlenek a módszertan fejlesztésében annak érdekében, hogy a marginalizált közösségek is nagyobb arányban vehessenek részt a döntéshozatalban.

A kutatás során az alábbi kérdésekre keressük a választ:

1. Milyen társadalmi és tematikus mintázatok rajzolódnak ki a budapesti részvételi költségvetésbe beküldött ötletek alapján?
2. Hogyan oszlanak meg a javaslatok térben, és a jelenlegi módszertan hogyan befolyásolja a közösségi költségvetés nyertes ötleteinek térbeliségét?

Alkalmazott módszertan

A kutatás mintaterülete Budapest, amelynek kétszintű önkormányzati rendszere és kerületi tagozódása lehetővé teszi a részvételi aktivitás térbeli mintázatainak összehasonlító elemzését. A kutatási kérdések megválaszolásához kvantitatív statisztikai és térinformatikai (GIS) módszereket alkalmaztunk.

Az elemzés elsődleges forrása a Fővárosi Önkormányzat hivatalos részvételi felülete [1], az otlet.budapest.hu volt. Az adatgyűjtés a program indulásától, 2020-tól a 2024/2025-ös ciklus végéig (2025. augusztus) terjedő időszakot ölelte fel. A létrehozott adatbázis összesen 2595 beküldött ötletet tartalmaz. Az adatbázisban rögzítettük az ötletek alapvető attribútumait: a tematikus kategóriát, a státuszt (beküldött, szavazólapra került, nyertes), valamint a térbeli elhelyezkedést (kerületi szintű beazonosítás). Ahol az ötlet jellege lehetővé tette (pl. konkrét közterülethez kötött fejlesztés), ott pontszerű térbeli adatokat is rögzítettünk. A konkrét ötletek mélyreható elemzését a legtöbb javaslatot regisztráló kerületekre (I., III., VIII., XI., XIII., XIV.) fókuszálva végeztük el.

A részvételi aktivitás társadalmi-térbeli meghatározóinak vizsgálatához a részvételi adatokat másodlagos statisztikai forrásokkal vetettük össze. A kerületi szintű társadalmi-gazdasági mutatók (jövedelmi helyzet, iskolázottság, munkanélküliség) forrása a TeIR (Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs Rendszer) adatbázisa volt. A politikai aktivitás és preferenciák vizsgálatához a Nemzeti Választási Iroda (NVI) 2022-es országgyűlési választási eredményeit használtuk fel. A kerületek aktivitását a lakosság-szám torzító hatásának kiküszöbölése érdekében fajlagos mutatókkal (pl. 1000 főre jutó ötletek száma) vizsgáltuk.

Az összefüggések feltárása érdekében az MS Excel és a Jamovi szoftverek segítségével leíró és következtető statisztikai módszereket alkalmaztunk. A területi koncentráció

mértékét a Herfindahl-Hirschman-index (HHI) számításával vizsgáltuk, míg a részvételi aktivitás és a különböző társadalmi-gazdasági változók (mint a jövedelem, a szolgáltatások sűrűsége vagy a kulturális aktivitás) közötti kapcsolat erősségét korrelációs számításokkal elemeztük. Utóbbi esetében, a kerületek népességszámának jelentős eltéréseiből fakadó torzítások kiküszöbölése végett, lakosságszámmra kontrollált parciális korrelációt alkalmaztunk. A kategorikus változók – például a helyi részvételi költségvetés megléte vagy a külső-belső kerületi tagozódás – szerinti csoportok közötti szignifikáns eltérések vizsgálatára, az adatok nem normális eloszlása miatt, a nem-paraméteres Mann-Whitney U tesztet használtuk.

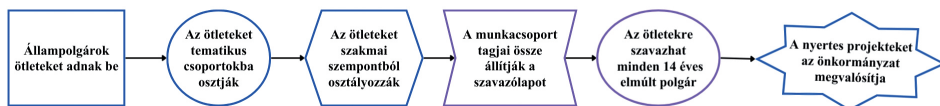
A térbeli mintázatok vizualizációja és elemzése QGIS szoftverrel történt. A kerületi szintű kategóriatérképek mellett az ötletek pontszerű elhelyezkedése alapján hőtérképes (hotspot) elemzést végeztünk a sűrűsödési pontok azonosítására. A procedurális igazságosság vizsgálatához hálózatelemzést alkalmaztunk: a fizikai szavazópontok elérhetőségét 15 perces gyalogos zónák generálásával modelleztük, összevetve azt a lefedett lakónépesség számával.

A kutatás eredményei

A budapesti közösségi költségvetés általános jellemzői

A Budapest önkormányzata által meghirdetett közösségi költségvetéseket megelőzően a kerületek már szerveztek önálló közösségi költségvetéseket, de az első, a főváros egészét magába foglaló programot 2020-ban indította a fővárosi önkormányzat. A budapesti közösségi költségvetés sokat inspirálódott a párizsi példából és önkormányzattól egy városi tapasztalatcserén. A varsói program egy jó példa lehet a részvételi költségvetésekre (MADEJ, M. 2018).

A részvételi költségvetések alapja általánosságban és ezáltal a fővárosban is, hogy a település rendelkezésére álló költségvetésének egy részét elkülönítik, és a lakosok határozhatják meg, hogy ez a keret milyen fejlesztésekre forduljon. A polgárok ötleteket küldenek be és szintén a lakosok szavaznak arról, hogy az ötletekből mi valósuljon meg. Tehát a lakosok ötletek benyújtásával és azok megszavazásával beleszólhatnak településük fejlődésébe.

2. ábra A budapesti közösségi költségvetés módszertana

Forrás: otlet.budapest.hu alapján, saját szerkesztés 2025

Figure 2 Methodology of participatory budgeting in Budapest

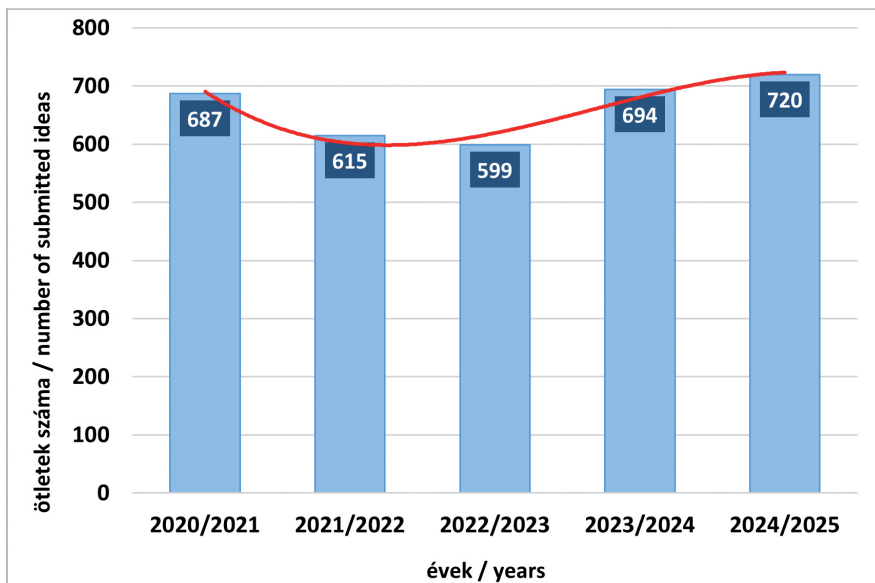
Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

1. Citizens submit ideas, 2. Ideas are sorted into thematic groups, 3. Ideas are evaluated from a professional perspective,
4. The working group members compile the ballot,
5. Every citizen over the age of 14 can vote on the ideas, 6. The local government implements the winning projects

A budapesti közösségi költségvetés első lépése amikor a lakosok ötleteket nyújtanak be, hogy milyen fejlesztéseket szeretnének megvalósulva látni a településen (2. ábra). Az ötletbenyújtás után a munkacsoportok osztályozzák az ötleteket, és állítják össze a szavazólapot. A fővárosi programban minden 14. évét betöltött állampolgár szavazhat, aki Budapesten él, dolgozik, vagy tanul. A programban kihívás a munkacsoportok finanszí-

rozása, és ezáltal a csoport reprezentatív összeállítása, a megfelelő lakossági részvétel biztosítása (RIGÓCZKI G. – KRISKA O. 2025). A fővárosi közösségi költségvetés elsősorban témákra bontáson alapuló módszertant alkalmaz, (*Esélyteremtő Budapest, Zöld Budapest, Nyitott Budapest, Helyi kis ötletek és Helyi nagy ötletek*) (2. ábra).

A beküldött ötletek száma a 2021/2022-es ciklusban volt a legmagasabb, 745 ötlettel. A legutóbbi, 2024/2025-ös évben 719 ötletet küldtek be. Összességében elmondható, hogy a beküldött ötletek száma nem mutat dinamikus növekedést, sokkal inkább egy állandósult 680-750 körüli ötletszám a jellemző (3. ábra).

3. ábra A budapesti közösségi költségvetésbe érkezett ötletek száma évenként

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés 2025

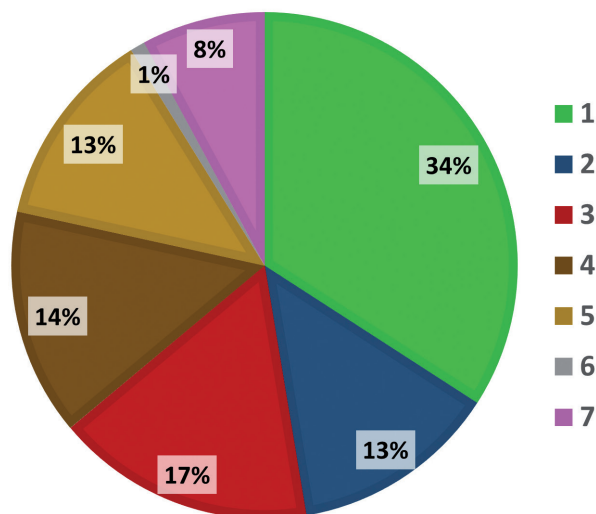
Figure 3 Annual number of ideas submitted to the Budapest participatory budget

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

A beküldött ötletek tematikus jellemzői

Ha a program összes eddigi ciklusát egyben vizsgáljuk, a területiséggel rendelkező ötletek közül a „Zöld Budapest” kategóriába esett a legtöbb, több mint az ötletek harmada, vagyis a lakosok egyik legnagyobb igénye, hogy Budapest esetében előrelépések legyenek a zöld átállás és a mitigáció terén (4. ábra). A „Helyi kis” és „Helyi nagy ötlet” kategóriákat azért választották szét, hogy a jelentősen eltérő költségekkel megvalósítható ötletek ne közvetlenül versenyezzenek egymással. Ezen két kategóriába együttesen a beérkezett javaslatok negyedét teszik ki. Ezen kategóriákat a 2023/2024-es program során vezették be, tehát jelentőségük és szerepük a programban igen gyorsan meghatározóvá vált. Ezek alapján a lakosok elsősorban közvetlen környezetük fejlődésében gondolkodnak, amiket ismernek és ahol nap mint nap megfordulnak, hiszen ezek azok a helyek, melyekhez érzelmek, tapasztalatok kötik őket (RIGÓCZKI G. – KRISKA O. 2025). A beérkezett ötletek között még kiemelkedő volt a technológiai, IKT fejlődést és digitális átállást szorgalmazó „Nyitott Budapest”, valamint a hátrányos helyzetű lakosság felkarolását, a diszkrimináció csökkentését és a társadalmi integrációt támogató „Esélyteremtő Budapest” kategória is

(4. ábra). Az „Egész Budapest” kategóriába azok az ötletek érkezhetnek, amik Budapest átfogó fejlesztését tartják szem előtt. Ebbe a kategóriába érkezett a legkevesebb javaslat, mivel ezt a kategóriát az első év után nem indították a továbbiakban.

4. ábra A budapesti közösségi költségvetés kategóriáira érkezett ötletek száma

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés 2025

Figure 4 Number of ideas submitted to the categories of the Budapest participatory budget

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

- 1 – Zöld Budapest / Green Budapest 2 – Esélyteremtő Budapest / Caring Budapest 3 – Nyitott Budapest / Open Budapest
4 – Helyi kis ötlet / Local small idea 5 – Helyi nagy ötlet / Local large idea
6 – Előzetes kategória / Preliminary category 7 – Egész Budapest / Whole Budapest

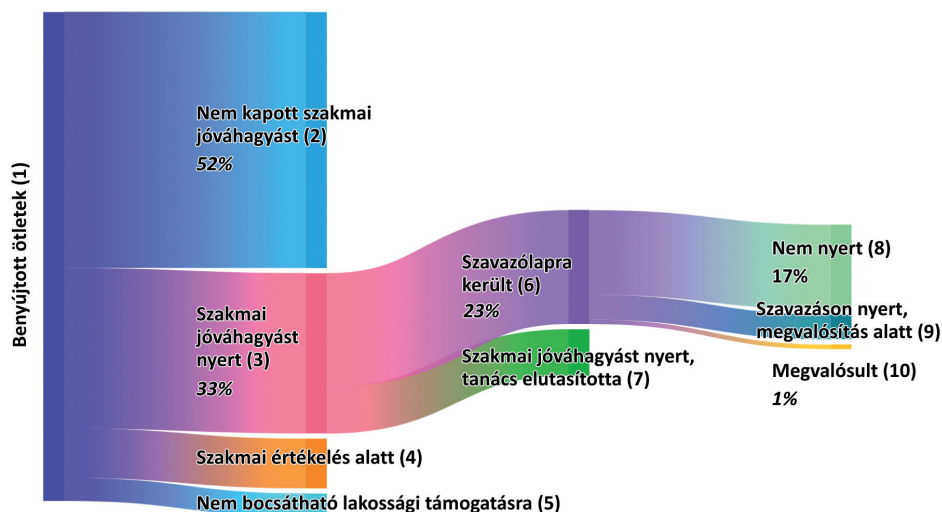
Tehát a közösségi költségvetést a résztvevő lakosság elsősorban két típusú fejlesztési elképzelésekhez használja. Zöldinfrastruktúrában gazdag, fenntarthatóbb, a környezetterhelést csökkentő főváros kialakítására, valamint azokat az utaknak, parkoknak, tereknek a fejlesztésére, ahol a (helyi) lakosság gyakran megfordul, a hétköznapi életük része, és fejlesztések életminőségüket, helyi identitásukat közvetlenül javítja.

Ugyanakkor jelentős eltérések figyelhetők meg, hogy mely társadalmi csoport mennyire vonódik be a programba. Jellemző, hogy a részvétel eltérő az iskolázottság és az egzisztenciális helyzet tengelye mentén. A nem megfelelő kommunikáció hatására lakosok jelentős tömegéhez csak futólag jut el a program létezése, így nem vesznek részt abban (RIGÓCZKI G. – KRISKA O. 2025). Ezen jelenségek miatt a fővárosi közösségi költségvetés nem biztosítja maradéktalanul az esélyegyenlőséget.

A beküldött ötletek és megvalósíthatóságuk

Az ötletek állapotát vizsgálva az otlet.budapest.hu adatbázisa alapján csak egy nagyon kis hányaduk jut el a megvalósult státuszba a 2025. július 1-jei állapot szerint. Az eddig beküldött összes ötlet mintegy 1%-a valósult eddig meg, amelyek többsége még a legelső, 2020/2021-es ciklusból származik.

Az ötletek, majd pedig a projektek megvalósulása tehát egy rendkívül lassú folyamat, ennek hátterében ugyanakkor számos tényező húzódik. Ha megvizsgáljuk 1-1 ötlet lehetséges „útját” (5. ábra), akkor már az első lépésben kiesik az ötletek több, mint fele,

5. ábra A közösségi költségvetés során a beküldött ötletek „útja”

Forrás: otlet.budapest.hu, saját szerkesztés 2025

Figure 5 The 'journey' of ideas submitted to the participatory budget

Source: otlet.budapest.hu, own editing, 2025

1 – Submitted ideas 2 – Did not receive professional approval 3 – Received professional approval

4 – Under professional evaluation 5 – Not eligible for public support 6 – Placed on the ballot

7 – Received professional approval, rejected by council 8 – Did not win 9 – Won, under implementation 10 – Implemented

ugyanis jelentős részük nem kap szakmai jóváhagyást. Ez az első szűrő a beküldött ötletek esetében. E mögött leginkább olyan okok húzódnak, mely szerint a benyújtott ötlet nem tartozik fővárosi hatáskörbe vagy a szükséges költségek meghaladják az adott kategória maximális költségkeretét, vagy egyszerűen csak indokolatlan a javasolt fejlesztés vagy éppen tervben van a megvalósulása más projekt keretében.

2024/2025-ben megváltozott a program módszertana (ld. fentebb), ennek okán az ötletek egy része már a lakossági támogatásra irányuló szavazáson sem vehetett részt. Az abban az évben beküldött ötletek 20%-át jelentette, amelyek esetében leginkább olyan ötletek voltak az érintettek, amik valamilyen szolgáltatáshoz kapcsolódó módosítást, forgalomszabályozást, fenntartást / karbantartást érintettek, vagy éppen az ötlet magánterületre vonatkozott.

A 2025. júliusáig 28 db már megvalósult ötletből kilenc a „Zöld Budapest” kategóriába érkezett, ezen ötletek igazából egy összefogott közös projektbe tartoznak, amelyek főváros-szerte a kerékpártárolási lehetőségeket hivatottak fejleszteni. Ennek keretében összesen eddig 78 helyszínen (93 tervezett) új kerékpártámaszokat hoztak létre, amelynek költsége összesen 47 millió forint volt, a beruházást 2023 közepén fejezték be. A többi nyertes ötletek ivóutak létrehozását (25 db), állatterápiás programok szervezésére időotthonokban és ingyenes női és családi vízitorna, úszásoktatás létrehozására vonatkoztak. A megvalósulás mindezek alapján átlagosan 1,5-2,5 évet vesz igénybe.

A tanulmány második része a Földrajzi Közlemények 2026/1. számában jelenik meg.

RIGÓCZKI GERGELY

SZTE Földrajz- és Földtudományi Intézet, Szeged

rigozki.gergely@gmail.com

IRODALOM

- BAIOCCHI, G. – GANUZA, E. (2017): *Popular Democracy: The Paradox of Participation*. Stanford University Press, 228 p.
- BARTA GY. (2009): Integrált városfejlesztési stratégia: A városfejlesztés megújítása – *Tér és Társadalom*. 23. 3. pp. 1–12.
- BENEDEK, J. (2019): A társadalmi igazságosságtól a térbeli igazságosságig. – In: Kocziszy, Gy. (szerk.): *Etikus közgazdaságtan*. Magyar Nemzeti Bank, Budapest. pp. 100–115.
- BROOKS, E. – KOVÁCS, K. (2021): Interventions and resistance: institutional environment and local level autonomy in LEADER. A comparative study. – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 104–131.
- CABANNES, Y. (2004): Participatory budgeting: a significant contribution to participatory democracy – *Environment&Urbanization*. 16. 1. pp. 27–46.
- CSOBÁNCZI M. – KÖVÉR B. (2020): Bemutatjuk a részvételi költségvetést nemzetközi példákon – otlet.buda-pest.hu 2020
- DIKEC, M. (2001): Justice and the spatial imagination – *Environment and Planning*. 33. pp. 1785–1805
- FAINSTEIN, S. (2010): *The Just City*. Cornell University Press.
- FÖLDI ZS. (2009): A társadalmi részvétel szerepe a városfejlesztés gyakorlatában – európai és hazai tapasztalatok – *Tér és Társadalom*. 23. 3. pp. 27–43.
- FUNG, A. (2006): Varieties of participation in complex governance. – *Public Administration Review*. 66. 1. pp. 66–75.
- HADJIMICHALIS, C. (2011): *The Social Economy: International Perspectives on Economic Solidarity* by Ash Amin – *Economic Geography*. 87. 1. pp. 109–110. Doi: 10.1111/j.1944-8287.2010.01101.x
- HARVEY, D. (1973): *Social Justice and the City*. Edward Arnold, London.
- KELLER J. – VIRÁG T. (2021): Intézményi környezet és fejlesztések: elköteleződések szabta lehetőségek a telepprogramok megvalósításában. – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 190–214.
- KLOTZ P. (2022): A New Role Model for Local Governments? – Budget Transparency and Participatory, – The 29th NISPAcee Annual Conference. 90 p.
- KOVAI C. – SZÓKE A. (2021): A „siker kovácsai”: a Biztos Kezdet gyerekházak és a tanodák intézményesülésének dilemmái. – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 167–186.
- KURTZ, H. E. (2003): Scale frames and counter-scale frames: constructing the problem of environmental injustice – *Political Geography*. 22. 8. pp. 887–916. <https://doi.org/10.1016/j.polgeo.2003.09.001>
- LEFEBVRE, H. (1991): *The Production of Space*. Blackwell.
- MADEJ, M. (2018): Participatory Budgeting in the Major Cities in Poland, Case Study of 2018 Editions – *Politics in Central Europe*. 15. 2. pp. 257–277.
- MÁLOVICS GY. – MIHÓK B. – PATAKI G. – SZENTISTVÁNYI I. – ROBOZ Á. – BALÁZS B. – NYAKAS S. (2014): Részvételi akciókutatással a társadalmi kirekesztés ellen: egy szegedi példa tanulságai. – *Tér és Társadalom*. 28. 3. pp. 66–84.
- McNULTY, S. – TOUCHTON, M. – WAMPLER, B. (2022) *Participatory Budgeting in Global Perspective* – Oxford University Press, Oxford, 234 p.
- MÓRICZ Á. (2012): A térbeli igazságosság nyomában. Edward W. Soja: Seeking spatial justice. – *Tér és Társadalom*. 26. 2. sz. pp. 108–114.
- NAGY GY. (2021): Environmental justice and its geographical aspects in Hungary – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 76–103.
- NAGY, GY. – HEINER, S. Á. – KOVÁCS, Z. (2025): Exploring the presence and absence of academic discourse on public participation in the European Green Deal: A Central and Eastern European perspective. – *Societies*. 15. 3. 49. <https://doi.org/10.3390/soc15030049>
- NÉMETH S. – FRITSCH, M. (2021): Hatékonyság és demokrácia: helyi kormányzási dilemmák a finn periferián – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 241–259.
- NEWMAN, K. (2009): Social Justice, Urban. – In *International Encyclopedia of Human Geography*. pp. 195–198. Elsevier Inc. <https://doi.org/10.1016/B978-008044910-4.01102-0>
- OROSS D. (2023): *Demokratikus innovációk és a magyar pártok* – Akadémia Kiadó, Budapest. 160 p.
- UZZOLI A. – PÁL V. – BEKE SZ. – BÁN A. (2019): Egészségyenlőtlenség, hozzáférés, térbeliség – A szívizominfarktus ellátásának néhány földrajzi jellegzetessége Magyarországon. – *Földrajzi Közlemények*. 143. 2. pp. 107–123.

- PÁLNÉ KOVÁCS I. (2021): A centralizáció és a perifériák fejlődési esélyei. – *Tér és Társadalom*. 35. évf. 4. pp. 215–240.
- PÁL, V. – BOROS, L. (2010): The relationship between health policy and spatial justice – the case of Hungary (Odnos između zdravstvene politike i smestajnih zdravstvenih kapaciteta – Slučaj Madarske). – *Megatrend Review / Megatrend Revija*. 1. pp. 249–264.
- PERRIN, T. (2022): Participatory budgeting and the production of urban commons. – *Urban Studies*. 59. 12. pp. 2458–2475.
- PURCELL, M. (2006): Urban democracy and the Local Trap. – *Urban Studies*. 43.11. pp. 1921–1941.
<https://doi.org/10.1080/00420980600897826>
- RAWLS, J. (1997): Az igazságosság elmélete – Osiris kiadó, Budapest. 736 p.
- RIGÓCZKI G. – KRISKA O. (2025): A fővárosi közösségi költségvetések lakossági aktivitásának tényezői – Településföldrajzi tanulmányok. 14. 1. pp. 35–53.
- SGUEO, G. (2016): Participatory budgeting An innovative approach – EPRS | European Parliamentary Research Service. 2016. 01. 7 p.
- SINTOMER, Y. – HERZBERG, C. – RÖCKE, A. (2008): Participatory Budgeting in Europe: Potentials and Challenges. – *International Journal of Urban and Regional Research*. 32. 1. pp. 164–178.
- SMITH, G. (2009): *Democratic Innovations: Designing Institutions for Citizen Participation*. Cambridge University Press.
- SOJA, E. W. (2010): *Seeking Spatial Justice*. University of Minnesota Press.
- TAGAI G. (2021): Igazságos szolgáltatások? A közérdekű szolgáltatások fejlesztésének hatása a társadalmi-térbeli viszonyokra. – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 33–59.
- TIMÁR J. – KELLER J. – KOVÁCS K. – VIRÁG T. (2021): Tér és társadalom a térbeli igazságosság perspektívájából – *Tér és Társadalom*. 35. 4. pp. 3–20.
- TÓBIÁS K. (2023): A gamifikáció eszközei és alkalmazási lehetőségei a településfejlesztési folyamatokban. – *Földrajzi Közlemények*. 147. 4. pp. 343–359.
- TUZA B. – KOVÁCS Z. (2024): A részvételi demokrácia kihívásai a városfejlesztésben: Budapesti tapasztalatok. – *Civil Szemle*. 21. 4. pp. 133–150.
- WAMPLER, B. (2000): *A Guide to Participatory Budgeting* – International Budget Partnership, 32p.
- WAMPLER, B. – AVRITZER, L. (2004): Participatory Publics: Civil Society and New Institutions in Democratic Brazil. – *Comparative Politics*. 36. 3. pp. 291–312.
- YOUNG, I. M. (1990): *Justice and the Politics of Difference*. – Princeton University Press, Princeton, NJ.
- ZEISLER J. (2022): *Közösségben a közösségi költségvetésért* – Transparency International Magyarország Alapítvány tanulmánya 2022. 27 p.

Internetes források

- [1]: otlet.budapest.hu
- [2]: Budapest Környezeti Állapotértékelése 2019–2020